

УДК (378.147(09)(477.54/.62)

О. В. Карасьова,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Національний фармацевтичний університет)
karasyovahelen@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8922-9036

**ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У
ХАРКІВСЬКОМУ ІМПЕРАТОРСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ У ПЕРІОД 80-х рр. XIX – ПОЧАТКУ
XX ст.**

У статті розкривається проблема активізації самостійної роботи студентів у Харківському імператорському університеті. З'ясовано, що популярними формами та методами організації самостійної роботи студентів були: попередня підготовка до практичних занять, демонстрація наочності та навчання методам дослідження, "дорадчі години"; активізація уваги студентів під час практичного заняття; читання й критичний розбір матеріалів на практичних заняттях, лабораторна робота та інші у період 80-х рр. XIX – початку XX ст.

Ключові слова: активізація, демонстрація, методи, організація, підготовка, пояснення, самостійна робота студентів, форми.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вища школа сьогодення потребує модернізації та змін в системі навчальних заходів. Здобуття якісної вищої освіти майбутніми спеціалістами вимагає пошуку та творчого використання нових методів, підходів, форм активізації самостійної роботи студентів при підготовці кваліфікованих спеціалістів, які б змогли самостійно здобути та реалізувати знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. У педагогічній літературі сьогодення питанням організації самостійної роботи студентів присвячені роботи В. Бурак, О. Коновал, О. Лаврентьевої, Г. Олександрова, В. Терес, О. Шпак та інших. Але в історико-педагогічному аспекті такі дослідження відсутні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є спроба простежити форми та методи організації самостійної роботи студентів у Харківському імператорському університеті у період 80–90-х рр. XIX – початку XX століття, творче використання яких сприятиме вдосконаленню підготовки майбутніх фахівців у вузах сьогодення.

Результати дослідження. Аналіз спогадів видатних вчених, навчальних планів різних факультетів Харківського імператорського університету, Статуту 1884 року, переконав, що з 1884 року практичні заняття зайняли особливе місце в системі викладання: вони набули великої популярності й стали одним з головних засобів засвоєння навчальних предметів й ознайомлення з методами й прийомами дослідження. Вагомим було й те, що необхідність активізації самостійної роботи студентів на цих заняттях підтверджувалась як у "Статуті університету", так і в "Правилах".

Так, аналіз документів та навчальних планів про розподіл лекцій та практичних занять дав можливість виокремити найбільш поширені способи активізації самостійної роботи студентів на практичних заняттях фізико-математичного факультету, які використовували у навчальному процесі викладачі Харківського імператорського університету, а саме: самостійне вирішування завдань з диференціальних рівнянь та їх інтегрування (проф. Н. Бекетов, проф. Д. Келарю, проф. А. Шишков); пояснення та демонстрація методів вирішення завдань (проф. Стойкович) [1]; самостійне виготовлення препаратів з метою ознайомлення з маніпуляціями й найважливішими реакціями перетворення органічних сполук (проф. Г. Лагемарка) тощо [2].

Як свідчить аналіз документів з організації навчального процесу на юридичному факультеті Харківського імператорського університету, професорсько-викладацький склад активізував самостійну роботу студентів за допомогою розгляду й критичного аналізу проведених цивільними судами процесів; читання й обговорення рефератів студентів, написаних на певну задану тему; розгляду та коментування статистичних відомостей про зовнішню торгівлю Росії тощо [3].

Проаналізовані документи щодо огляду на розподіл практичних занять у Харківському університеті показали, що на медичному факультеті самостійна робота студентів на практичних заняттях складалася в основному із завдань, пов'язаних з дослідженнями: хімічного аналізу, "візитації" в госпітальну хірургічну клініку; демонстрації й самостійних досліджень різних органів і тканин; самостійного виготовлення препаратів [4].

Крім того, у Харківському університеті були введені "дорадчі години" – надання викладачем допомоги при підготовці студентів до практичних занять і лекцій. "Дорадчі години" допомагали студентам правильно зрозуміти ті правила або поняття, які потрібно було засвоїти в процесі вивчення теми й давали можливість студентам звертатися зі своїми запитаннями по темі заняття до викладача [5: 287].

Так, наприклад, О. Потебня на заняттях з теорії словесності, під час проведення дорадчих годин аналізував твори студентів з теорії й історії словесності або студенти читали церковнослов'янські й російські пам'ятки для написання творів. Дорадчі години з метеорології й кліматології були віднесені за розкладом на понеділок з 8.00 до 9.00 на метеорологічну обсерваторію (заняття вів орд. проф. Ю. Морозов), де студенти робили вправи з методики метеорологічних спостережень з метою оволодіння методикою спостережень та їх обробки для одержання більш чітких висновків, як теоретичних, так і практичних, що, в свою чергу, розвивало навички до гарного логічного мислення [6].

Показовим є й той факт, що на історико-філологічному факультеті з 1885 року з'явилися дорадчі години поза практичних занять або після лекцій, на яких студенти могли одержати консультацію, за допомогою викладача розібратися з домашнім завданням. На юридичному факультеті дорадчі години проводились не тільки під час практичних занять в університеті, але й вдома у викладача в неділю [7: 17], а на фізико-математичному факультеті вони проводились в обсерваторії. Це сприяло активізації самостійної роботи студентів.

Слід сказати, що, починаючи з 80-х років XIX століття й до початку XX століття, існували досить жорсткі суперечності між законодавчим регламентуванням уряду діяльності вищих навчальних закладів та громадсько-педагогічним рухом у напрямку реформування вищої освіти, внаслідок чого: була опублікована у січні 1905 року записка 342 учених про неможливість існування вищої школи без політичної й академічної свободи, свободи викладання й наукового дослідження; було введено у серпні 1905 року "Тимчасові правила", які дещо розширили повноваження університетських рад у вирішенні адміністративних навчальних питань; розроблялись проекти нових університетських Статутів 1906, 1908 рр. тощо.

Аналіз "Тимчасових правил 1905 року", які розкривали процес організації самостійної аудиторної роботи студентів та контролю за нею у період кінця XIX – початку XX ст., а саме 80–90-х років, показав, що введення предметної системи навчання сприяло збільшенню долі самостійної роботи студентів, рівномірному розподілу навантаження студентів та складанню індивідуальних планів навчання для невстигаючих студентів. Вводилось вільне відвідування лекцій та інших занять, крім занять у лабораторіях та навчальних майстернях. Потрібно було прослухати певну кількість предметів та скласти певну кількість екзаменів [8]. У цьому періоді також займались організацією самостійної роботи студентів, коли увага, в першу чергу, приділялась попередній підготовці до лекцій та практичних занять, лабораторних занять, репетиціям тощо.

Питання про активізацію самостійної роботи студентів на практичних заняттях обговорювались на Радах факультетів і Харківського університету у 90-х рр. Міністр народної освіти поставив питання про необхідність організації практичних занять на всіх факультетах університету, як одного зі способів досягнення тісного спілкування професорів й студентів.

Варто сказати й про окремі прийоми активізації самостійної роботи студентів, які використовувались індивідуально конкретними викладачами. Так, наприклад, один з найбільш відомих дослідників історії античності академік В. Бузескул великого значення надавав залученню студентів до використання порівняльного методу у вивченні свого предмета. На той час цей метод вважався досить прогресивним і використовувався у різних сферах науки, починаючи з порівняльного мовознавства й закінчуючи суспільними науками. У вивченні історії античності В. Бузескул залучав студентів до самостійного дослідження в таких напрямках: виокремлення причин; становлення ідеї її розвитку; еволюції; причинності явищ; узагальнення, на основі чого студенти приходили до висновків, підґрунтям яких було власне дослідження, що однакові причини й умови є основою однакових наслідків [9: 222–223].

Розглядаючи працю "Критика й бібліографія. Всесвітня історія Л. Ранке", В. Бузескул давав студентам приблизну схему, за якою вони могли самостійно аналізувати будь-яке історичне джерело, а саме: уявлення про автора твору з урахуванням особливостей його епохи та рівня її культури; віросповідання, національності тощо; порівняння різних частин рецензованого джерела чи кількох джерел; виокремлення подібного та відмінного; аналіз цінного й корисного з метою виявлення здобутків, недоліків, помилок тощо.

Як свідчить аналіз книги Л. Булаховського, "Російська літературна мова першої половини XIX століття", вчений велику увагу приділяв такому прийому організації самостійної дослідницької роботи студентів, як критика при розборі художнього твору. З метою активізації самостійної роботи професор Л. Булаховський на прикладі критичного розбору здобутків багатьох авторів давав план розбору художнього твору як своєрідний зразок. Вчений виділяв особливості розгляду різних жанрів. Так, наприклад, при розгляді поеми він рекомендував виділяти слова, які: відіграють провідну роль у афективній значущості пристрастей і почуттів; найчастіше виступають визначенням чогось конкретного; типові, завдяки їх емоційній ролі дієслова; найважливіші додатки; спадаючі порівняння; локалізми. У аналізі віршованого роману він радив, насамперед, визначити: психологію характерів; ландшафтний живопис із побутовою обстановкою; реалістичну щирість діалогу; спрямованість ліризму. Щодо

розгляду жартівливих віршів, він звертав увагу на: значення образу; лексики і словника мови; побутовий тон; фактуру вірша; аналіз ліричних партій [10].

Аналіз оглядів викладання предметів в імператорському Харківському університеті за різні роки показав, що лабораторна робота у 80–90-х рр. стала однією з форм самостійної роботи студентів, сутність якої полягала у проведенні студентами натурних або імітаційних експериментів, досліджень під керівництвом викладача. Метою даної форми роботи ставилось самостійне оволодіння студентами системою способів і методів експериментального практичного дослідження; розвиток творчих дослідницьких навичок студентів; застосування теоретичних знань для вирішення практичних завдань. Ця форма самостійної роботи студентів впроваджувалась у навчальний процес всіх вузів.

Так, наприклад, як свідчить аналіз навчальних програм різних предметів на певних факультетах у Харківському університеті на 1-е півріччя 1886–1887 рр., студенти медичного факультету на лабораторних заняттях у доцента А. Чирикова досліджували сорти сирих лікарських речовин за допомогою реактивів, лупи, мікроскопа й інших препаратів для виокремлення в них домішок і підробок. Крім того, у лабораторіях студенти досліджували трупи, робили аналіз крові й установлювали діагноз хвороби, яка привела до смерті [11].

Варто зауважити, що самостійна робота в лабораторіях також контролювалась викладачами. Так, ординарний професор М. Бекетов, як правило, перевіряв вправлення студентів 3-го й 4-го курсів з неорганічної і фізичної хімії у вільний час від слухання лекцій. Таким же чином у вільний від занять час студенти практично займалися органічною й технічною хімією. Доцент А. Зайкевич у вільний від занять час також займався зі студентами практично в лабораторії.

Дослідження й порівняння навчальних програм предметів на конкретних факультетах, які читалися в Харківському імператорському університеті за різні роки, дозволили з'ясувати, що студенти, при підготовці до лабораторно-практичних занять як однієї з форм самостійної роботи студентів, повинні були, проводити багато часу в лабораторіях при виконанні домашнього завдання, досліджуючи хімічні властивості речовин, проводячи самостійно технічно-аналітичні дослідження.

Як засвідчив аналіз Статуту 1884 року, питання активізації самостійної роботи студентів у досліджуваній період постало на перший план. Екзаменаційні вимоги, які розроблялися спеціальними комісіями Міністерства народної освіти, сприяли розвитку посиленого контролю за самостійною роботою студентів. Відомствам зборів факультетів належало проводити екзамени на вчені ступені, напівкурсів, перевірочні для успішного навчання згідно п. 27 цього Статуту. Курсові екзамени було замінено заліками, що додатково контролювали знання студентів, отримані під час самостійного опрацювання додаткового матеріалу з певної дисципліни. Студент отримував залік за півріччя, якщо він прослухав всі лекції, склав перевірочні екзамени та брав участь у практичних заняттях тощо [12].

Аналіз звітів про діяльність вузу, "Правил про залік півріччя", "Положень про іспити", балових відомостей, залікових аркушів дав підставу для висновку, що, крім репетицій, у Харківському університеті у 80-90 рр. існували й інші форми та методи контролю за самостійною роботою студентів такі, як іспити, заліки, залікові аркуші, відомості з оцінками студентів, які допомагали не лише контролювати, а й активізувати самостійну роботу студентів.

Так, аналіз "Загального статуту Імператорських російських університетів" показав, що до іспитів повинні були допускатися ті студенти, які отримали залік із вивчення курсів предметів за півріччя, а саме: 10 балів для медичного факультету, 8 – для предметів інших факультетів. Ті, хто закінчив курс, розподілялись на чотири категорії: із чудовими, відмінними, добрими й просто успіхами (без їх кваліфікації). На підготовку до таких іспитів давали 3 дні. Згідно правил проведення іспитів, студенти повинні були відповісти на 3 запитання із кожного предмета. Якщо студент відповідав чудово, то йому ставили літеру А, що вважалась за 3 бали, менш задовільна відповідь оцінювалась як 2 бали та ставилась літера В, посередня відповідь – С як один бал. При видачі атестату бали узагальнювались і виставлялась відмітка: чудово при 9 балах або 3-х літерах А, відмінно при 7 балах чи 8 (середнє між А й В), добре, при двох В, без кваліфікації при перевазі С над В. Студентам, які не одержали достатньої кількості балів, не було дозволено видавати атестатів [13].

Як свідчить аналіз протоколів засідань Вчених рад Харківського імператорського університету, у 90-х рр. рекомендувалась організація наукових та літературних товариств, а на засіданнях Рад університетів могли б читатися й обговорюватися студентські реферати з питань науки чи літератури. Все це сприяло реорганізації навчального процесу на факультетах, у якому питому вагу мала самостійна робота та створення всіх необхідних для неї умов, (наприклад, розширення навчально-допоміжних приміщень, підвищення уваги до якості та кількості професорсько-викладацького складу, змінення планів викладання за семестрами. Наслідком такої роботи було відкриття товариств для занять з історії російської та західноєвропейської літератури, з психології художнього мистецтва, педагогічне, богословсько-філософське товариство [14].

В останні роки, коли з'явилась можливість засновувати наукові студентські товариства, в університетах створювали спілки для вивчення економічних наук, для занять історією, російською та

західноєвропейською літературою, для вивчення богословських наук та інших, де студенти читали й обговорювали реферати й твори [15: 307].

Як свідчить аналіз Статуту 1884 року, "Положень про стипендії", особистих справ студентів вузів досліджуваного періоду, архівного матеріалу за темою дослідження, професорсько-викладацький склад університету досліджуваного періоду вважав необхідним активізувати самостійну дослідницьку роботу студентів у 90-х рр. за допомогою таких засобів її активізації, як заохочення грошовими винагородами, нагородження медалями, почесні нагороди тощо.

Так, засобами активізації самостійної науково-дослідницької роботи студентів Харківського імператорського університету були: літературні вечори (по 2 на місяць) для читання кращих робіт; конкурси на найкращі наукові роботи; нагородження студентів золотою медаллю за кращі наукові праці [16].

Висновки. Отже, провідними формами та методами організації самостійної роботи студентів у Харківському імператорському університеті у період 80-х рр. XIX – початку XX ст. стали попередня підготовка до лекції та практичних занять, демонстрація наочності та навчання методам дослідження, "дорадчі години" при підготовці студентів до занять і лекцій; лабораторна робота; приготування препаратів, оформлення протоколів розтинів та постановки експерименту; залучення до науково-дослідницьких робіт, лабораторна робота, навчання прийомам організації практичної роботи згідно спеціальності; форми контролю – репетиції, іспити, залікові аркуші вирішення завдань під час практики.

Вважаємо, що цей досвід може мати велике значення для підготовки фахівців сьогодення. Перспективою подальших розвідок у даному напрямку є простежити динаміку активізації організації самостійної роботи студентів у вузах Слобожанщини у другій половині XIX – початку XX століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Обзорение преподавания предметов и распределения лекций и практических занятий в Императорском Харьковском университете на осеннее полугодие 1887 / Совет ун-та. – Х. : Ун-тская тип., 1887. – 87 с.
2. Физико-математический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования, 1805 – 1905 / [под ред. И. П. Осипова, Д. И. Багаля]. – Х. : Тип. Адольф Дарре, 1908. – 908 с.
3. Загурский Л. Н. Опыт истории юридического факультета императорского Харьковского университета / Л. Н. Загурский. – Х. : Тип. Адольфа Дарре, 1906. – 162 с.
4. Обзорение преподавания наук в Императорском Харьковском университете на первое полугодие 1886 – 1887-й академ. год. / Совет ун-та. – Х. : Ун-тская тип., 1886. – 77 с.
5. Обзорение преподавания наук в Императорском Харьковском университете на первое полугодие 1885 – 1886-й академ. год / Совет ун-та. – Х. : Ун-тская тип., 1885. – 67 с.
6. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые 100 лет его существования. (1805 – 1905) / [сост. Д. И. Багаля, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул]. – Х. : Тип. Дарре, 1906. – IV, 329, XIV с., 4 л. ил.
7. Обзорение преподавания наук в Императорском Харьковском университете на второе полугодие 1885 – 1886-й академ. год. / Совет ун-та. – Х. : Ун-тская тип., 1886. – 71 с.
8. Высшее образование в России : очерк истории до 1917 года / [А. Я. Савельев, А. И. Момот, В. Ф. Хотеевков и др.]. – М. : НИИВО, 1995. – 342 с.
9. Бузескул В. П. Лекции по истории Греции / Бузескул В. П. – Х. : О-во взаимопомощи студентов филологов ХИУ, 1907. – 508 с.
10. Булаховский Л. А. Русский литературный язык первой половины XIX века. Лексика и общие замечания о слоге / Л. А. Булаховский – К. : Изд.-во Киев. ун-та, 1957. – 567 с.
11. Обзорение преподавания предметов и распределения лекций и практических занятий в Императорском Харьковском университете на первое полугодие 1886–1887 / Совет ун-та. – Х. : Ун-тская тип., 1887. – 87 с.
12. Общий устав Императорских российских университетов : утвержд. Министром нар. просвещения. – Х. : Ун-тская тип., 1884. – 64 с.
13. Общий устав Императорских российских университетов : утвержд. Министром нар. просвещения. – Х. : Ун-тская тип., 1884. – 64 с.
14. Багаля Д. И. Учене общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805–1905) / Д. И. Багаля, И. П. Осипов. – Х. : Тип. "Печатное дело", 1911. – 280 с.
15. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые 100 лет его существования. (1805 – 1905) / сост. Д. И. Багаля, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. – Х. : Тип. Дарре, 1906. – IV, 329, XIV с., [4] л. ил.
16. Бузескул В. История Харьковского университета при действии Устава 1884 г. (1884 до 1905 г.) / В. Бузескул. – Х. : Тип. Ад. Дарре, 1890. – 89 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Obozreniie prepodavaniia predmetov i raspredeleniia leksii i prakticheskikh zaniatii v Imperatorskom Kharkovskom universitete na osenneie polugodiie 1887 [Review of the Teaching of Subjects and the Distribution of Lectures and Practical Classes at the Imperial Kharkiv University for the Autumn Semester of 1887] / Sovet un-ta [University Council]. – Kh. : Un-tskaia tip., 1887. – 87 s.
2. Fiziko-matematicheskii facul'tet Kharkovskogo universiteta za pervye 100 let yego suschestvovaniia, 1805 – 1905 [Physico-mathematical Faculty of Kharkov University for the First 100 Years of Its Existence, 1805 – 1905] / [pod red. I. P. Osipova, D. I. Bagaleia]. – Kh. : Tip. Adolf Darre, 1908. – 908 s.

3. Zagurskiy L. N. Opyt istorii yuridicheskogo facul'teta imperatorskogo Kharkovskogo universiteta [Experience of the History of the Faculty of Law of the Imperial Kharkov University] / Zagurskiy L. N. – Kh. : Tip. Adolpha Darre, 1906. – 162 s.
4. Obozreniie prepodavaniia nauk v Imperatorskom Kharkovskom universitete [Review of the Teaching of Sciences at the Imperial Kharkov University on the First Part of 1886 – 1887] / Sovet un-ta [University Council]. – Kh. : Un-tskaia tip., 1886. – 77 s.
5. Obozreniie prepodavaniia nauk v Imperatorskom Kharkovskom universitete na pervoie polugodiie 1885 – 1886-yi akadem. god [Review of the Teaching of Sciences at the Imperial Kharkov University on the First Half of 1885 – 1886 Academic Year] / Sovet un-ta [University Council]. – Kh. : Un-tskaia tip., 1885. – 67 s.
6. Kratkyi otcherk istorii Kharkovskogo universiteta za pervie 100 let yego suschestvovaniia [A Short Outline of the History of Kharkov University for the First 100 Years of Its Existence. (1805 – 1905)] / [sost. D. I. Bagalei, N. F. Sumtsov, V. P. Buzeskul]. – Kh. : Tip. Darre, 1906. – IV, 329, XIV s., [4] l. il.
7. Obozreniie prepodavaniia nauk v Imperatorskom Kharkovskom universitete na vtoroie polugodiie 1885 – 1886- yi akadem. god. [Review of the Teaching of Sciences at the Imperial Kharkov University on the Second Half of 1885- 1886 Academic Year] / Sovet un-ta [University Council]. – Kh. : Un-tskaia tip., 1886. – 71 s.
8. Vysheie obrazovaniie v Rossii : otcherk istorii do 1917 goda [Higher Education in Russia: an Outline of History before 1917] / [A. Ya. Saveliev, A. I. Momot, B. F. Hotyeyenkov i dr.]. – M. : NIIVO, 1995. – 342 s.
9. Buzeskul V. P. Lektsii po istorii Gretsii [Lectures on the History of Greece] / Buzeskul V. P. – Kh. : O. – vo vzaimopomoschy studentov filologov KhIU, 1907. – 508 s.
10. Bulahovskiy L. A. Russkiy literaturniy yazyk pervoy poloviny XIX veka. Leksika i obschiie zametchaniia o sloge [Russian Literary Language of the First Half of the XIX Century. Vocabulary and General Notes on the Syllable] / Bulahovskiy L. A. – K. : Izd.-vo Kyiv. un- ta, 1957. – 567 s.
11. Obozreniie prepodavaniia predmetov i raspredeleniia lectsii i practicheskych zaniatii v Imperatorskom Kharkovskom universitete na pervoie polugodiie 1886 – 1887 [Review of the Teaching of Subjects and the Distribution of Lectures and Practical Classes at the Imperial Kharkiv University for the First Semester of 1886 – 1887] / Sovet un-ta [University Council]. – Kh. : Un-tskaia tip., 1887. – 87 s.
12. Obschuii ustav Imperatorskikh rosiiskikh universitetov [General Statute of Imperial Russian Universities] : utverzhd. Ministrom nar. prosvesheniia – Kh. : Univ-ia tip., 1884. – 64 s.
13. Obschuii ustav Imperatorskikh rosiiskikh universitetov [General Statute of Imperial Russian Universities] : utverzhd. Ministrom nar. prosvesheniia – Kh. : Univ-ia tip., 1884. – 64 s.
14. Bagalei D. I. Uchene obschestva i uchebnovspomagatelnyie uchrezhdeniia Kharkovskogo universiteta (1805–1905) [The Scientists of Society and the Educational and Auxiliary Institutions of Kharkov University (1805 – 1905)] / Bagalei D. I. – Kh. : Tip. "Pechatnoye delo", 1911. – 280 s.
15. Kratkyi otcherk istorii Kharkovskogo universiteta za pervie 100 let yego suschestvovaniia [A Short Outline of the History of Kharkov University for the First 100 Years of Its Existence. (1805 – 1905)] / [sost. D. I. Bagaley, N. F. Sumtsov, V. P. Buzeskul]. – Kh. : Tip. Darre, 1906. – IV, 329, XIV s., [4] l. il.
16. Buzeskul V. Istoriia Kharkivskogo universiteta pri deistvii Ustava 1884 g. (1884 do 1905 g.) [The History of Kharkov University under the Statute of 1884 (1884 till 1905)] / Buzeskul V. – Kh. : Tip. Al. Darre, 1890. – 89 s.

Карасёва Е. В. Формы и методы организации самостоятельной работы студентов в Харьковском императорском университете в период 80-х гг. XIX – начала XX ст.

В статье раскрывается проблема активизации самостоятельной работы студентов в Харьковском императорском университете. Выяснено, что популярными формами и методами самостоятельной работы студентов были: предварительная подготовка к практическим занятиям, демонстрация наглядности и обучение методам исследования, "совещательные часы"; активизация внимания студентов во время практического занятия; чтение и критический разбор материалов на практических занятиях, лабораторная работа и другие в период 80-х гг. XIX – начала XX ст.

Ключевые слова: активизация, демонстрация, методы, организация, подготовка, объяснение, самостоятельная работа студентов, формы.

Karasyova O. V. Forms and Methods of Organizing Students' Independent Work at the Kharkov Imperial University in the 80's of the XIX-th – the Beginning of the XX-th Centuries.

The research deals with the problem of students' independent work activation. It has been found out that such forms and methods of students' independent work as preliminary preparation for practical classes, demonstration and teaching methods of research, "advisory hours"; activating of students' attention during practical classes; reading and critical analysis of materials on practical classes and others were popular during the 80–90s of the XIX- the beginning of the XX centuries.

The scientific methods used in the research are problem-targeted, comparative, historical and pedagogical, retroscopical. Historical and pedagogical works, charters, archive documents and recommendations on the organization of educational process create the methodological basis of the research.

The obtained results of the study have proved that the leading forms of the students' independent work organization at the Kharkov Imperial University in the studied period were explanation and demonstration of the studied materials: reading and critical analysis of materials, providing study, self-assisted reading and critical analysis of references, writing and discussion of students' essays and reports, independent preparation of drugs; "advisory hours" when preparing students for classes, activation of students' attention during practical classes, laboratory work and others. We believe that this experience can be of great importance for training future specialists today.

Key words: *activation, demonstration, methods, organization, preparation, explanation, students' independent work, forms.*